

Travle tider

Her sidder pressefotograf Aage Fredslund Andersen i bohème-outfit anno 1930'erne: blå arbejdsjakke, spraglet slips, ternet skjorte. Han er i omegnen af de 30 år. Han sidder i en klassisk opstilling med armen på stoleryggen og ser direkte ud på os. Har hans ansigtsudtryk et strøg af melankoli? Måske er han bare træt af at sidde i den lidt akavede stilling, indtil fotografvennen Thomas Pedersen får taget sit billede. Eller måske er han snarere utålmodig, fordi han har fået en god ide til en ny fotoserie. Fredslund, som han oftest blev benævnt, fik nemlig mange ideer til nye fotos og havde travlt med at udføre dem. I hvert fald så længe det varede, for hans tid med foto varede ikke engang ni ud af hans 72 leveår.

Aage Fredslund Andersen var en dygtig pressefotograf med et godt blik for mennesker og motiver. Vi viser 200 af hans billeder i bogen her. Arne Kjær Hansen har farvelagt dem, så de kommer tættere på den virkelighed, de gengiver. Verden var nemlig også i farver dengang, mens pressefotografiet var teknisk begrænset til sort-hvid. Søren Hein Rasmussen fortæller om dem i de sammenhænge, de optrådte i. Og fra nu af kalder vi ham også bare Fredslund.

Dagliglivets fotograf

Fredslund blev født i landsbyen Vinkel ved Viborg den 7. juni 1904 og boede frem til 1927 i forskellige mindre jyske byer. Herpå flyttede han til København, rejste lidt rundt i Europa, boede i København igen, hvor han prøvede at skabe sig en levevej som fotograf og journalist, og fik så fra årsskiftet 1931-32 og frem til sommeren 1940 arbejde som presse- og reklamefotograf i Aarhus. Mest det første, og det er det, vi koncentrerer os om her. Det står hen i det uvisse, hvornår han flyttede fra København, sandsynligvis skete det i slutningen af 1932. I foråret 1940 stoppede han brat sin fotovirksomhed og købte en gård ved Ebeltoft for at blive landmand om sommeren og kunstmaler om vinteren, og sådan levede han frem til sin død i 1976.

Som fotograf viste Fredslund gennem cirka 15.000 billeder livet, som det i resten af årtiet efter verdenskrisens dybeste dal mellem 1930 og 1932 udspillede sig i Aarhus og Østjylland, med sjældne

afstikkere til det øvrige Jylland, København og Fyn. Han må have gjort god brug af sin motorcykel for at nå rundt, for mange småbyer og landlige lokaliteter er repræsenteret i samlingen af hans billeder, og han har været forbi både sommer og vinter, forår og efterår, og på alle tider på døgnet. Han dokumenterede stort set alle hverdagens facetter: stemningsbilleder fra land og by, børn i leg, trafik, festdage, sport, teater, kongresser, politikere under forhandlinger og ude blandt deres vælgere, arbejdslivet. Det sidste blev, hvad man måske kan kalde hans signaturmotiv, for først og fremmest gjorde de to dagblade, han arbejdede for, noget særligt ud af hans billeder af mennesker i fuld gang med at passe deres dont.

Skønt så snævert lokalt forankrede er Fredslunds fotografier af arbejdende mennesker på en mærkelig måde universelle for deres tid. Aarhusianere og andre østjyder vil i mange tilfælde kunne genkende en bygning eller et særligt landskab i et billede, men principielt kunne billederne være fra en hvilken som helst større by og et hvilket som helst opland i de dele af kloden, som var suget ind i 1930'ernes voldsomme teknologiske hop. Alle disse steder brugte man den samme slags redskaber, benyttede sig af den samme type teknologi, klædte sig i fabriksfremstillet arbejdstøj af næsten ens udseende, organiserede arbejdet på nogenlunde samme måde osv. Med industri følger uundgåeligt standardisering, og i 1930'erne var standardiseringen allerede langt hen ad vejen af global karakter.

Måske fremstår Fredslunds billeders universelle gyldighed slet ikke på trods af men på grund af den lokale forankring. Mange år senere, i 1970'erne, skrev en fransk anmelder om den aarhusianske filminstruktør Nils Malmros' gennembrudsfilm, at ”netop ved at være så lokal fremstår dens handling universel. Folk er mere villige til at tro på handlingen, når de er overbeviste om, at miljøet er virkeligt”. Det kunne med lige stor ret være sagt om Fredslund, for han var også en fortællende kunstner. Nok kan hans fotografier ses som dokumentariske, men motiverne er nøje udvalgt, og menneskene på dem er oftest opstillede og arrangerede, så de bedst muligt kan fortælle os om arbejdsglæde, fællesskab og fremskridt. Men de er opstillede og arrangerede til deres formål i virkeligt eksisterende miljøer fyldt med unikke detaljer.

En snak på bænken, 1936

”De unge har også altid så travlt.” De to gamle mænd er fanget på en bæk et sted ude på landet, hvor Fredslund kom drønende forbi på sin motorcykel. Klemte inde i en enkelt spalte i *Demokraten* og med en banal følgetekst: ”En lille, lun og hyggelig Passiar i Landsbyen. Hvad er det mon for interessante Ting, de to gamle snakker om ...” Både fotografen og hans to aviser fremstillede ofte landbolivet som fredelig idyl i en modstilling til det dynamiske byliv.

Hvor billederne blev bragt

Dagbladene, som bragte Fredslunds billeder, var de lokale, nu hedengangne *Aarhus Amtstidende* og *Demokraten*. De var konkurrenter, for som det var typisk for tiden, var de knyttet til forskellige politiske partier. *Aarhus Amtstidende* var talerør for partiet Venstre, mens *Demokraten* tilsvarende var det for den stærke aarhusianske afdeling af Socialdemokratiet og bar udtalt præg af, at dette parti i hele perioden både var regeringsbærende og Aarhus’ knusende stærke borgermesterparti. Venstre havde sin rod i bønderne, Socialdemokratiet i byernes arbejdere, og de to partier tørnede sammen i mange spørgsmål, ikke mindst de socialøkonomiske. Fredslund kunne de to dagblade dog godt deles om, endda i så høj grad, at de ved nogle lejligheder begge bragte de samme af hans billeder. Det er lidt underligt, at det kunne lade sig gøre, for nok var *Aarhus Amtstidende* mest orienteret mod landbefolkningen, og *Demokraten* mest mod aarhusianerne, men i overensstemmelse med Socialdemokratiets ambitioner om at blive et bredt folkeparti fiskede *Demokraten* også efter landbostemmer. Dem konkurrerede de to aviser altså om. Ikke desto mindre leverede Fredslund billeder til både den ene og den anden part i alle årene, om end efterhånden flest til *Demokraten*, og det gjorde noget godt for dem begge. Fra at være næsten uden lokalt billedstof fik de to aviser med hans materiale illustrationer til mange artikler, og oveni ofte selvstændige små og store fotoreportager med tekster styret af billedfladen. Det var nyt, og det lavede op på de ellers ensformige sider.

Bogens billeder

I 2022 præsenterede vi et bredt udvalg af Fredslunds fotos i bogen *Da Aarhus blev moderne*, hvor vi også redegjorde for deres kaotiske videre skæbne. De blev nemlig glemt med årene, og mange gik tabt. En del blev fundet igen i 1980 for derefter at blive spredt ud på flere institutioner, det kan man læse om i Henrik Fode og Finn H. Lauridsens *Århus i 1930'erne* fra 1984. I dag er en stor del arkiveret i Den Gamle By i Aarhus, som både har gjort et grundigt stykke arbejde for at bevare dem og gøre mange tilgængelige for et bredere publikum på hjemmesiden *Aarhusbilleder*. Nogle er imidlertid forsvundet, i det mindste for øjeblikket.

Man kan nemlig aldrig vide ...

Efter udgivelsen af *Da Aarhus blev moderne* blev vi kontaktet af Arbejdermuseet og fik lov til at tage et kig i dets gemmer, og der fandt vi omkring 600 Fredslund-fotos, digitaliseret og tilgængeligt med relevante oplysninger på museets hjemmeside. Nogle af dem var allerede kendt fra andre steder, men en del var ikke.

Ingen ved længere, hvornår og hvordan billederne er endt hos Arbejdermuseet, men de er med stor sandsynlighed fra *Demokraten*s arkiv, som ellers blev overført til Erhvervsarkivet (nu Rigsarkivet) efter avisens død i 1974. Der er nemlig klippet i nogle af dem på samme måde, som de optræder i fotomontager i avisen. Det forvirrer dog, at samlingen indeholder en del billeder, som ikke alene aldrig blev bragt i *Demokraten* og heller ikke ser ud til at være fravalgt til fordel for andre næsten identiske – Fredslund tog oftest flere billeder fra den samme situation, så der var noget at vælge imellem – men som derimod optrådte i *Aarhus Amtstidende*. Det er gådefuldt.

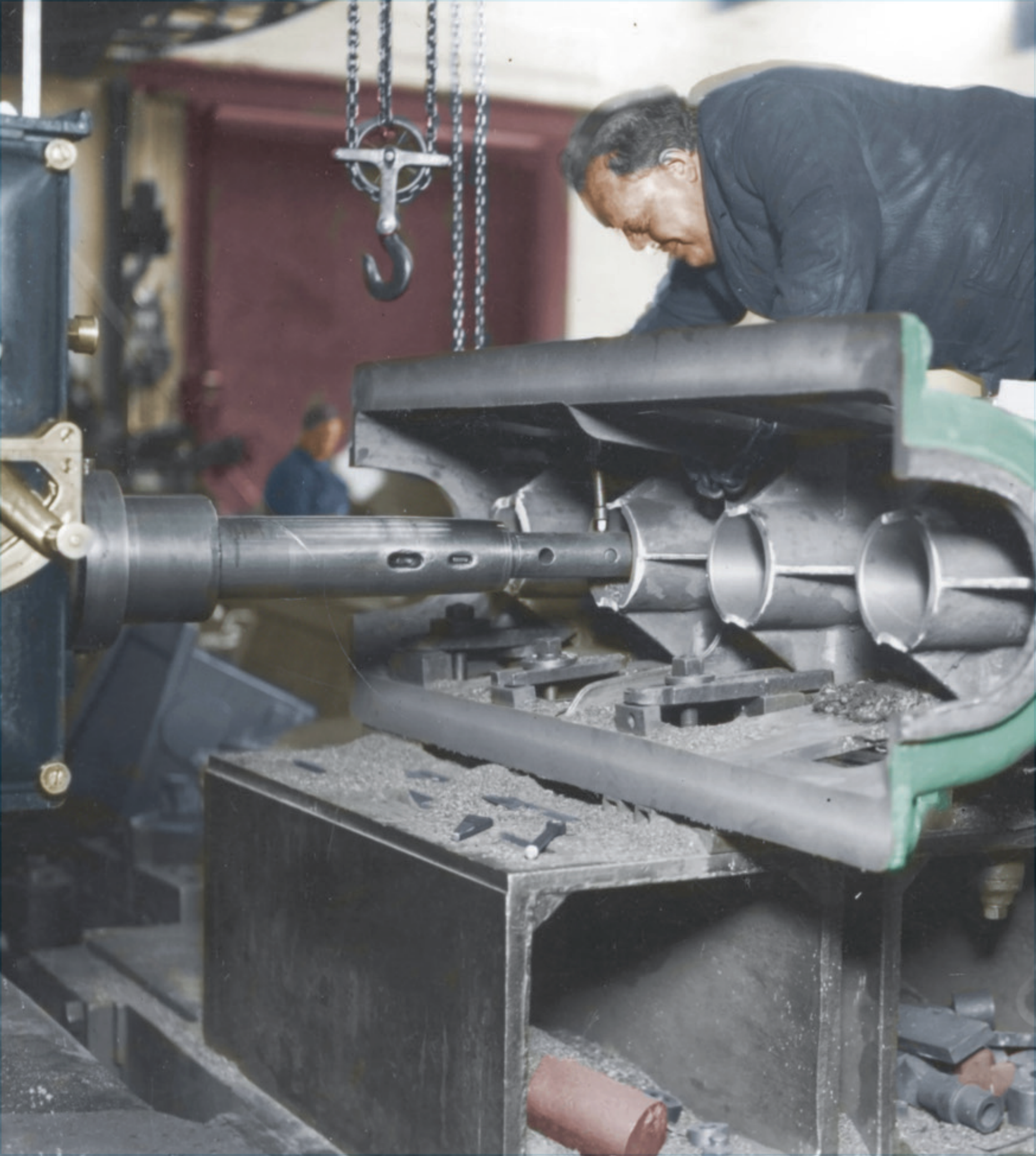
Arbejdermuseet har generøst stillet sin samling af Fredslund-billeder til rådighed for os, og ud af den har vi udvalgt de 200, vi præsenterer her i bogen. De er alle med motiver af mennesker, som arbejder, eller de blev i sin tid bragt i enten *Demokraten* eller *Aarhus Amtstidende* med følgetekster, som kobled dem til arbejdslivet. Vi har vægtet, at så mange erhverv og arbejdssituationer som muligt er repræsenteret, men vi har også ønsket billeder, som er overleveret i god stand, og vi har fravalgt gengangere fra vores forrige bog.

De arbejdende på billederne udstråler koncentration om deres opgaver, ofte munterhed eller glæde, og ofte også ro. I den udstrækning, der er et fælles tema for de ledsagende tekster, er det nu snarest travlhed. Det bliver igen og igen understreget, at tiden er hektisk og at alle må hænge i. ”Aar 1934 er først og fremmest præget af *Fart og Tempo* Rastløshed og hæsblæsende Jageri,” skrev *Demokraten*s reporter symptomatisk i indledningen til en artikel om biler og chauffører. Om det var godt eller skidt, svingede noget fra artikel til artikel, men den fælles opfattelse var, at aldrig før havde man levet i så travle tider som nu. Det var måske sandt. En af årtiets mest roste film var Charles Chaplins *Moderne Tider*, hvis hovedperson er en lille mand kastet rundt i et upersonligt, hektisk, uoverskueligt maskineri. På et århundredes afstand vil beskueren måske snarere se på Fredslunds billeder som dokumenter fra en svunden tid, hvor livet gik roligere end nu. Det er i orden. Men de gamles følelse af travlhed og uro var jo lige sand for det.

***Demokraten* til Far, 1933**

– og Mor serverer. ”*Demokraten* er Arbejderens, Tjenestemandens og Middelstandens Blad”, lød det i følgeteksten til billedet. Det var det sidste i en længere række med annoncer, der slog på de fælles interesser for alle, som tilhørte, hvad avisen ofte kaldte det arbejdende folk. Det var helt i overensstemmelse med Socialdemokratiets strategi, der i 1934 mandede ud i partiprogrammet *Danmark for Folket*. Det er dog næppe tilfældigt, at avisen afsluttede agitationsrækken med at vise netop en mandlig arbejder i sit arbejderhjem, og at det skete på forsiden. Det var i sidste ende ham, avisen interesserede sig mest for.

Dem på fabrikken

”Der er vel næppe noget Arbejde, der i højere Grad er Mandfolkearbejde end Smedens og hans ’mekaniske’ Kammerat Maskinarbejderens daglige Dont”, forkyndte avisen i marts 1934 i indledningen til den lange reportage ”Den sodede Smed og den sværte Maskinarbejder”. ”De drønende Hammerslag, der runger gennem Værkstedet, blander sig med Svejsebrænderens Hvæsen, Maskinsavenes Hvinen og Hjulenes monotone Syngen. Smedens Esse blusser, Slibestene gnistrer – Staal, Staal alt sammen. Et koldt, haardt Metal betvinges. Der er Kraft over Billedet af et Maskinværksted (...) Haardt er det Materiale, Smeden arbejder med og betvinger næsten efter Forgodtbefindende, stejl og kraftig kan han selv være.”

Demokraten vendte sig skarpt mod kommunismen, men beskrivelserne af den fantastiske smed og hans vidunderlige apparater var i slægt med beskrivelserne af den samtidige heroiske sovjetarbejder. På metalarbejderne mere end på nogen andre hvilede Socialdemokratiets magt, for metalarbejderne udgjorde ryggraden i den danske fagbevægelse, det blev fremhævet.

Metalfabrikken var grundlæggende, for her blev ikke blot de forskellige dele til forskellige moderne anlæg såsom forbrændingsanstalten fremstillet, her lavede man også redskaberne til al mulig anden fremstilling. Det inkluderede de øvrige fabrikker, og hermed centrene for den massefremstilling, som jo både udgjorde selve industrisamfundets ide og samlede mange arbejdere på ét sted.

På arbejde med rigtige mænd, 1934

En af det moderne metalarbejdes helte kravler rundt oven på en horisontal boremaskine.

”Hvad udretter man egentlig med en horisontal Boremaskine – spørger jeg en sværtet Maskinarbejder med en skinnende Perlerad af hvide Tænder, der staar som en Kontrast til hans sorte Ansigt”, og han forklarer detaljeret om vidunderets kraft og præcision. Der er kun én til at betjene maskinen, så den interviewede må være ham på billedet.

En hed affære, 1934

”Som en tyk lysende hed Straale løber det flydende Jern fra Smelteovnen ned i Støbeskeen.” Vi er på besøg på et støberi, hvor heden er kvælende, og hvor gasudslip fra smelteprocessen igen og igen skaber stikflammer i lokalet. Det er et slemt arbejde, men ifølge reportagen strengt nødvendigt for at holde det store samfundsmaskineri i gang. Både *Demokraten* og *Aarhus Amtstidende* fortalte ofte om hårdt slid, men altid som noget positivt, der både lønnede sig og var tilfredsstillende i sig selv.

Fra støbeske til form, 1934

Reporteren fortæller malende om varmen, snavset og sliddet ved at støbe jern, men støberiarbejderne selv er mere optaget af, at formerne ser ned på dem – formerne siger ’du’ til støberiarbejderne, men kræver selv at blive tiltalt ’De’. I arbejderbevægelsen blev der holdt mange taler om solidarisk sammenhold, men inden for de arbejdendes rækker var der strenge hierarkier.

Fuld kontrol, 1934

En koncentreret maskinarbejder spænder møtrikken på en planbænk, som er et apparat til at dreje svinghjul og remskiver. ”Her kan vi arbejde med Hjul paa op til en Diameter af fire Meter”, forklarer han den imponerede journalist. Motivet har mindelser til Chaplins film *Moderne Tider*, men hvor arbejderne i denne er en fremmedgjort lille mand, har vi her at gøre med et menneske, der tværtimod behersker maskineriet.